

Έκφραση- Έκθεση

Πώς κατασκευάζεται ο Ρατσισμός

Το Νοέμβριο του 1999, ένα άρθρο στην αγγλική εφημερίδα Guardian - που μιλούσε για το τρομοκρατικό χτύπημα εξτρεμιστών σε αεροσκάφος των Αιγυπτιακών Αερογραμμών το οποίο τελικά κατέπεσε στον Ατλαντικό ωκεανό - είχε τον ακόλουθο τίτλο: «Για τον ορισμό της λέξης Μουσουλμάνος, βλέπε τρομοκράτης». Δύο χρόνια αργότερα, το τρομοκρατικό χτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου στους Πύργους της Νέας Υόρκης **ξεσήκωσε** ένα τεράστιο κύμα διαμαρτυριών εναντίων της Μουσουλμανικής κοινότητας, αναγκάζοντας πολλές μουσουλμάνες γυναίκες να εγκαταλείψουν τις μαντίλες τους και άνδρες να ξυρίσουν το παραδοσιακό μούσι τους, σε μια προσπάθεια να κρύψουν την θρησκευτική τους ταυτότητα.

Αν και έχουν περάσει αρκετά χρόνια από τότε, οι κοινωνίες έχουν ελάχιστα προχωρήσει στις αντιλήψεις τους σχετικά με τη διαφορετικότητα της καταγωγής ή των θρησκευτικών πεποιθήσεων. Συχνά, η προσπάθεια που κάνει κάποιος προκειμένου να **προστατέψει** τα κεκτημένα του από πραγματικούς ή φανταστικούς εξωτερικούς εχθρούς, αγγίζει τα όρια του μίσους και της ξενοφοβίας. Αν το αναλύσουμε, αυτή η αντίδραση δεν είναι παρά προϊόν φόβου κι όμως οδηγεί σε απίστευτες αυθαιρεσίες. Ποια είναι τα όρια των πιο ανομολόγητων φόβων μας, λοιπόν; Και σε ποια ακριβώς στιγμή ο φόβος δίνει τη θέση του στο μίσος;

Οι προκαταλήψεις είναι ως ένα σημείο αναπόφευκτες – όλα ξεκινούν από την ακόλουθη διαπίστωση: τα γνωστικά μας συστήματα είναι περιορισμένης χωρητικότητας. Κατά συνέπεια, το μυαλό μας είναι προγραμματισμένο κι εκπαιδευμένο να κατηγοριοποιεί τις πληροφορίες που λαμβάνει από το περιβάλλον του για να μπορεί ευκολότερα και πιο **αποτελεσματικά** να οδηγείται σε αποφάσεις. Η κατηγοριοποίηση αυτή λειτουργεί ως πυξίδα προς πάσα κατεύθυνση. Για να εξελιχθεί όμως μια προκατάληψη σε ρατσιστική συμπεριφορά, τέσσερις παράμετροι χρειάζεται να είναι παρούσες: α) το αρνητικό πρόσημο που συνοδεύει τις αντιδράσεις ενός ανθρώπου και δημιουργεί συγκρουσιακά προβλήματα με το περιβάλλον του β) η υποκειμενικότητα μιας άποψης/θέσης γ) η οργανωμένη της δομή μέσα στο σύστημα του ανθρώπου που τη φέρει δ) το ότι ως θέση τοποθετείται περισσότερο απέναντι σε ομάδες και ομαδικά χαρακτηριστικά και λιγότερο σε φυσικά πρόσωπα και προσωπικά στοιχεία· π.χ. η εθνικότητα ή οι θρησκευτικές **πεποιθήσεις** ξεσηκώνουν μεγαλύτερη αντίδραση από τις επιλογές και τα γούστα μας σε καθημερινό επίπεδο. Με άλλα λόγια, ο ρατσισμός δεν είναι απλώς μια ιδέα αλλά μια εκδήλωση συμπεριφοράς αρνητικού χαρακτήρα, μια εκδήλωση μίσους. Η συμπεριφορά αυτή είναι υποκειμενική και βαθιά ριζωμένη μέσα στον άνθρωπο – έχει να κάνει με ολόκληρο το φάσμα της προσωπικότητάς του και επηρεάζει ολόκληρο τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει τη ζωή και τους άλλους. Ο ρατσιστής στρέφεται εναντίον μιας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων και πιστεύει αμετάκλητα ότι έχει δίκιο να φέρεται ανάλογα, αφού προστατεύει τη δικιά του ομάδα από μια ορατή ή μη, άμεση ή έμμεση εισβολή. Μιλάει πάντα με νούμερα και δεν αναγνωρίζει εξαιρέσεις. Απευθύνεται στην ομαδική ταυτότητα των ανθρώπων και αγνοεί τα ξεχωριστά στοιχεία της προσωπικότητάς του άλλου. Η **αποστροφή** του δεν είναι αναγκαστικά κατάλοιπο μιας αρνητικής εμπειρίας που είχε με κάποιο μέλος ομάδας, αλλά αποτελεί στάση ζωής.

Σχετικά με τη γέννηση του ρατσισμού, η ψυχοδυναμική θεωρία μιλάει για εσωτερικές **συγκρούσεις** οι οποίες αφορούν στην ανατροφή και το μέγαλωμα του παιδιού και συνδέονται με θυμό και αγανάκτηση. Για παράδειγμα, οι αυταρχικοί γονείς απαντούν στις ανάγκες των παιδιών τους με

αυστηρότητα ενώ εναντιώνονται στις προσπάθειές τους για **αυτονόμηση** χρησιμοποιώντας καταχρηστικές συμπεριφορές που ξυπνούν την επιθετικότητα στα παιδιά. Αυτά με τη σειρά τους, κυριευμένα από άγχος και τύψεις για τα συναισθήματά τους, καλλιεργούν μίσος ενάντια στους γονείς ή ενάντια σε άλλες μορφές αυταρχικής εξουσίας. Από την άλλη μεριά, **ταυτίζονται** με τους δυνάστες γονείς σε σημείο που να στρέφουν το μίσος τους σε πιο αδύναμα πλάσματα, σε μειονότητες, στους άλλους. Από τον ρόλο του θύματος περνούν κάποτε στον ρόλο του θύτη, μια διαδικασία που τους επιτρέπει να μετριάσουν τον φόβο της τιμωρίας που βίωσαν τα ίδια. Η επανάληψη τέτοιων συμπεριφορών **αποκρυσταλλώνει** το υλικό από το οποίο είναι πλασμένο το υπερεγώ*: απόψεις, αντιδράσεις και ξεσπάσματα των αυταρχικών γονιών **οικειοποιούνται** από τα παιδιά τους. Πρόκειται για έναν μηχανισμό άμυνας κατά τον Freud κατά της παρενόχλησης από τον έξω κόσμο. Η προκατάληψη, ως εκ τούτου, αντανακλά τον ψυχικό μας κόσμο, είναι μια εσωτερική κατάσταση.

Εξάλλου, οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα μπορεί να είναι το αποτέλεσμα έλλειψης ικανών προτύπων. Η στέρηση θετικών εμπειριών στα πρώτα χρόνια ζωής και η μικρότερη έκθεση σε ερεθίσματα που θα **αποθάρρυναν** τον σχηματισμό στερεότυπων κατηγοριών, μπορεί να **επιφέρουν** μια διαστρεβλωμένη εικόνα του κόσμου που «τα απομόνωσε».

Ενώ όμως ο ρατσισμός ως συμπεριφορά εξαπλώνεται ραγδαία και καταντάει «κολλητική», από την άλλη μεριά, ο σεβασμός, η αλληλεγγύη και η αποδοχή της διαφορετικότητας ως αρετές, σταδιακά παύουν να διδάσκονται από την οικογένεια, το σχολείο και την κοινότητα, εκείνους δηλαδή τους θεσμούς που είναι υπεύθυνοι για την κοινωνικοποίηση του ατόμου. Πρόκειται για φαύλο κύκλο: Το 1997, οι ερευνητές της κοινωνικής συμπεριφοράς του ατόμου Leroge και Brown έγραψαν ότι ο ρατσισμός δεν είναι μια κακιά συνήθεια που πρέπει να **διακοπεί**, αλλά αποτελεί ένα σύνολο αντιδράσεων ήδη χτισμένων πάνω σε κάποιο ρήγμα της προσωπικότητας, πατάει πάνω στα δικά μας κενά, τις δικές μας παραλείψεις κι απουσίες.

Δέσποινα Λημνιωτάκη (διασκευασμένο κείμενο), «Το Αντικλείδι»

ΘΕΜΑΤΑ Α.

A. Να γράψετε την **περίληψη** του κειμένου (100-120 λέξεις)

B.1 «ο ρατσισμός δεν είναι μια κακιά συνήθεια που πρέπει να διακοπεί, αλλά αποτελεί ένα σύνολο αντιδράσεων ήδη χτισμένων πάνω σε κάποιο ρήγμα της προσωπικότητας, πατάει πάνω στα δικά μας κενά, τις δικές μας παραλείψεις κι απουσίες». Να **σχολιάσετε** την **άποψη** της συγγραφέα σε μια παράγραφο 60-80 λέξεων.

B.2 Να εντοπίσετε δύο τρόπους **πειθούς** στην τέταρτη παράγραφο και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

B.3. Να εντοπίσετε δύο τρόπους **ανάπτυξης** στην τρίτη παράγραφο και να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

B.4. Να δικαιολογήσετε τη χρήση των **εισαγωγικών** και της **άνω** και κάτω **τελείας** στην τελευταία παράγραφο του κειμένου.

B.5. Η πρόταση: «ο ρατσισμός ως συμπεριφορά εξαπλώνεται ραγδαία και καταντάει «κολλητική» (τελευταία παράγραφος), χρησιμοποιείται στο κείμενο με **κυριολεκτική-δηλωτική ή μεταφορική-συνυποδηλωτική** σημασία; Αφού απαντήσετε στο ερώτημα, να εξηγήσετε ποιον σκοπό του συγγραφέα εξυπηρετεί η φράση αυτή.